

Lezing voor studiemiddag 'Evenement en kerk', 20 april 2015, voorjaarsconferentie van de Vereniging Beraad Grote Steden in de Protestantse Kerk in Nederland¹

© Ronelle Sonnenberg

Inleiding

De waarde van kerkelijke evenementen en van evenementen voor de kerk, daar gaat het vandaag over.

Introductie filmpje

Dat er volop events zijn en dat die inspirerend kunnen werken ook voor de lokale kerk laat het volgende filmpje zien.² (...) Het is een fragment uit de landelijke Passion, primair een event van omroepen, maar (lokale) kerken zijn er wel mee verbonden. En een fragment uit het plaatselijke event, een gemeente die uit het landelijke evenement ideeën opdoet, er in de stille week een eigen liturgisch-ritueel event van maakt, en daar energie uit krijgt. Een event werkt als een golf, spreidt zich steeds verder uit.

Over welke evenementen hebben wij het

Er wordt stedelijk, maar lang niet alleen stedelijk, van alles georganiseerd door de lokale kerken, al dan niet verbonden met een landelijk concept. De evenementen waar wij het vandaag over hebben leggen verschillende accenten. De 'preek van de leek' daagt ons uit ons open te stellen voor wat er gebeurt als de bijbel door de ogen van een cultureel publieke figuur wordt uitgelegd, 'het feest van de Geest' geeft platform aan diverse kunstenaars, ook niet kerkelijke. 'De kerkennacht' wil mensen bekend maken met het cultureel erfgoed en het doen beleven, 'de nacht van de hoop' steekt in bij het liturgisch ritueel van de wake. Daar voeg ik nog een evenement als bijvoorbeeld het Jacobidebat aan toe, dat plaatsvindt in de Jacobikerk in Utrecht. Het zet in op een inhoudelijk debat over een onderwerp. Er is dus variatie, maar de vraag naar relevantie, verbinding kerk en cultuur, en missionair komt denk ik overal om de hoek kijken.

Missionair en relevantie

De organisatie van deze dag stelt de vraag naar evenementen en niet-kerkelijke bezoekers. Vanuit het perspectief van de organiserende kerken is er volgens mij vaak de impliciete of expliciete hoop dat ook niet of nauwelijks kerkelijke mensen de weg naar die events vinden. Waarbij de focus op niet-kerkelijk ook wel vragen oproept, begint de

---

¹ Uit de folder van kerk en evenement: We kennen in veel steden de twee jaarlijkse Kerkennachten, Feest van de Geest, Preek van de Leek. Kerkelijke gemeenten die evenementen organiseren voor de stad of buurt. Wat beogen we hiermee? Wat is de waarde voor de eigen (wijk)-gemeente om dergelijke vaak tijds intensieve evenementen te organiseren? Hoe worden ze gewaardeerd door niet kerkelijke bezoekers van het evenement? Wordt het een trend om als protestantse gemeenten evenementen te organiseren voor niet kerkelijken? Op deze vragen willen we op de voorjaarsconferentie ingaan. Ronelle Sonnenberg, predikant in Alpen aan den Rijn en in februari gepromoveerd aan de PThU op het terrein 'jongeren en events', zal ingaan op deze vragen.

² Film fragment: 'pak maar mijn hand' uit the Passion. En film fragment de passion in de Lichtkring op SZ. Waarbij een lokale jeugdband de liedjes uitvoert, er lezingen uit het lijdensevangelie en gebeden zijn.

missionaire opdracht bijvoorbeeld vaak al niet in de kerk, en de grenzen tussen kerkelijk en niet-kerkelijk zijn ook zeer fluide. Maar die discussie laat ik nu vanwege de tijd liggen. Er is een breed gedeeld verlangen in kerken naar erkenning bij een breder publiek en een wens dat de geloofsgemeenschappen zichtbaar moeten worden. Dit heeft niet alleen met de missionaire taak te maken, maar ook met ons zoeken naar een relevante identiteit en zelfs -en nu zeg ik het even stevig –heeft het ook met onze ego's te maken, we zoeken succes en willen in beeld.

1. Allereerst kijken we naar het culturele fenomeen evenement
2. Vervolgens verbinden we het fenomeen van de kerkelijke evenementen met het missionaire elan van de kerk. Ik benoem kansen en spanningsvelden.

Ik ben niet een marktonderzoeker, die op grond van een grootschalig kwantitatief onderzoek praat over evenement en kerk, en ook geen missioloog die gefundeerde uitspraken kan doen over het al dan niet missionaire resultaat, maar een praktisch theoloog. Ook mijn reflectie als gemeente predikant speelt een rol.

1. Evenement

Etymologie en kenmerken

Voor het woord event/evenement komen we is etymologisch gezien uit bij het Latijnse *eventus* (ww evenier) wat 'gebeuren' betekent. Dat er iets gebeurt, zou je natuurlijk ook van een kerkdienst kunnen zeggen, maar het woord event wijst *in de praktijk* op een incidenteel gebeuren, een georganiseerde en publieke gelegenheid voor een massale doelgroep. Mensen plannen om er heen te gaan en kopen vaak een toegangskaartje. Er gebeurt iets. Het buitengewone brengt zijn eigen emoties met zich mee. Iets dat anders is dan anders, roept emotie op.

Boorstin: pseudo events

De Amerikaanse historicus Daniel Boorstin was één van de eersten die wees op de lawine van evenementen in de moderne samenleving. Hij spreekt over pseudo-events. Het verschil met echte events is in zijn ogen: Een gebrek aan spontaniteit –ze zijn gepland³ Van de pseudo-events kan verder worden gezegd dat ze:⁴

- Gericht zijn op de media. Het doel is om in 'beeld' te komen. Het belang van in beeld komen, wordt ook door kerken gevoeld. To be or not to be hangt samen met zichtbaarheid. Niet in de laatste plaats op social media.

- Verder zegt Boorstin over deze events dat ze een ambigue relatie tot de onderliggende realiteit van de situatie hebben. 'Echt' is niet het belangrijkste, maar 'nieuw' en de mogelijkheid om aandacht te krijgen. 'Echt' wordt vervangen door de afbeelding (the sign of image), de de 'held' die in echte events leeft wordt vervangen door de 'beroemdheid' die door de pseudo events, gecreëerd door de media, leeft. Of je creëert iets van vroeger en beleeft dat nu, maar als een afbeelding van vroeger.

---

³ Richards, G., *Leisure in the Network Society*, Tilburg 2010, 1.

⁴ Richards.

Het doel van de pseudo-events is 'het programmering van onze ervaring' aldus Boorstin. Dit zegt hij in de jaren 60.⁵ Het programmeren van onze ervaring vind ik een behulpzaam perspectief om naar events te kijken. Maar er valt denk ik wel meer over te zeggen dan dat 'echt' is vervangen door 'de afbeelding.'

Eigentijdse vormen van verbindingen en relaties

Events zijn ook eigentijdse vormen van verbindingen en relaties, het gaat dan om 'echte' verbindingen. En de grens tussen 'echt' en 'een afbeelding' is minder absoluut dan Boorstin formuleert; de toerist en pelgrim kunnen in één persoon samenkomen; evenals liturgie en concert.

De hedendaagse samenleving is overladen met events. Dit komt ondermeer door het wegvallen van het collectief geldende, van het verbindende en door het ontstaan van nieuwe opener, informele structuren en 'lichte' gemeenschappen. De events gaan in op verschillende behoeftes, variërend van economische ontwikkeling tot het stimuleren van creativiteit, en het supporten van sociale cohesie. Daar kunnen wij aan toevoegen dat kerkelijke evenementen de religieuze focus en ervaring van mensen wil stimuleren.

Evenementen als preek van de Leek, en kerkennacht, waarin kerk en cultuur elkaar raken, konden ontstaan omdat heel veel grenzen in een netwerksamenleving niet meer absoluut zijn, maar vloeibaar zijn geworden. Dan denk ik aan de grenzen tussen profaan en sacraal, toerist en pelgrim, binnen en buiten de kerk, traditie en eigentijds.

Creatief en recreationeel

Een combinatie van nieuwe vormen en relaties is mogelijk, dit geeft ruimte aan creativiteit. Creativiteit is een concept dat zijn duizenden verslaat. Hoewel het moeilijk te definiëren is, neemt het concept vanaf het midden van de 20^e eeuw hand over hand toe.⁶ Wij hebben volop aandacht voor wat je zou kunnen noemen 'relationele ruimtes waar mensen hun eigen zin ontwikkelen door de relatie met kunst en elkaar.'⁷ Deze relationele ruimtes gaan samen met de aanwezigheid van anderen (collectieve co-presence). Het gaat om ruimtes waar mensen ontmoeten en zin ontdekken. Dit betekent dat events worden *georganiseerd* om *gedeelde, betekenisvolle ervaringen* te genereren.

De creatieve, informele aspecten, maar ook het belang van een apart gezette tijd en activiteit, benoem ik in mijn onderzoek naar jongerenvervingen met de term recreatie. Expressie in muziek, ontspannen in stilte, een boost voor je geloof, informele contexten, ervaring van vrije tijd, zijn terugkerende thema's in youth worship. Het accent hierop heeft ook te maken met dat geloof in de hectiek van het dagelijks leven en de seculiere

---

⁵ De studie van Boorstin blijft een klassieker en wordt hedentendage verbonden met de studies naar toerisme. 'Real adventure is replaced by relaxing pseudo-events.'

⁶ De creatieve ruimte doet ondermeer velen nadenken over het gebruik van het verleden op nieuwe wijze. Wat zichtbaar wordt in het fenomeen 'eventful city' waar de kerkennacht in zekere zin ook deel vanuit maakt.

⁷ https://www.academia.edu/3317215/The_Creative_Turn_Toward_a_New_Aesthetic_Imaginary_Sense_2014 p. 24.

context onder druk staat. Een apart gezette tijd en plaats wordt van belang geacht.⁸ De relationele creatieve ruimte is een ruimte om op adem te komen.

In mijn onderzoek is opvallend dat dit de behoefte aan leren zeker niet uitsluit, ook niet het cognitief/reflexief leren. Er zijn ook evenementen die specifiek op die bepaalde vormen van leren inzetten en dan denk ik aan het jacobidebat, of in zekere zin de preek van de leek. Maar ook in de kerkennacht ontbreekt dit element niet zoals De Roest/De Boer in hun onderzoek aangeven.⁹

2. Kansen en Spanningsvelden

Dan ga ik nu naar de kansen en spanningsvelden. Ik benoem enkele thema's die mijns inziens een rol spelen in het doordenken van de events in relatie tot het missionaire elan van de kerk. Evenementen bieden kansen, die energie genereren voor de organiserende kerken, voor verbonden organisaties, betrokken kunstenaars en sprekers, of voor de bezoekers. Naast kansen zijn er spanningsvelden en soms liggen die heel dicht bij elkaar.

Symbool van missionaire hoop

Stelling: Het evenement is symbool van missionaire hoop.

Wie weet wordt iemand aangesproken door de hoop en vreugde die in ons leeft. Ik heb enkel cijfers van de kerkennacht 2011. Er blijkt dat er 23.8% niet kerkelijke bezoekers deelnamen (nb. er zijn 1360 bezoekersenquêtes ontvangen). Van deze niet kerkgangers geeft bijna 1/3 aan zichzelf te beschouwen als christen. Dit betekent dat we niet kunnen zeggen dat het alleen een binnenkerkelijk feestje is en ook niet dat niet-kerkelijk staat voor niet christen.

Het onderzoek van De Roest/De Boer laat zien dat in de kerkennacht 2011 het aansprekende voor alle bezoeker dus kerkelijk en niet-kerkelijk vooral zit op:

1. Bezinning, dit hangt samen met verbondenheid, energie, contact met God/ het hogere.
- 2/3. Bijzondere sfeer ~ de ruimte (buitenkerkelijken zetten dit op 2, kerkelijken op 3)
- 2/3. Verbondenheid met elkaar
4. Leren, ook cognitief.

Nu gaat het als we het hebben over missionaire hoop niet alleen om de vraag of de buitenkerkelijke ander door de christelijke traditie wordt aangesproken, maar ook of de kerk door de ander kan worden aan gesproken. Dit is een centrale peiler bij de preek van de leek, maar ook bij het uitnodigen van kunstenaars voor het feest van de geest. Wat hebben ze ons te zeggen? Ook in die zin kan een evenement symbool van missionaire hoop zijn.

Erkenning van anderen geeft gevoel van relevantie

Wat in het onderzoek naar jongeren duidelijk werd, was dat jongeren inderdaad hopen dat anderen ook betrokken raken bij het event. De motivatie was vaak verbonden met een

---

⁸ *Den Ort dieses Suchens bildeten dabei ausseralltägliche Sphären, da sich der religiöse Kick im Alltag nicht konservieren liesse.* (Wippermann, Religion, 1998, s. 366)

⁹ Onderzoeksrapport: Ik vond de kerk al cool. Kerkennacht 2011

wens om relevant te zijn: 'niet saai', 'creatief', 'vernieuwend', en 'grote aantallen' spreken. Een artiest op Flevo wordt aangekondigd met: hij/zij speelt niet alleen op christelijke podia, maar veroverd diverse podia met zijn/haar rock muziek. Dat zou de relevantie van de performance vergroten, zo lijkt. Er is een hoop dat het beeld van de kerk positief wordt bijgesteld. Bij de kerkennacht is daar zeker sprake van, zo blijkt uit het genoemde onderzoek.

Evenementen zijn dus zeker niet alleen voor buitenkerkelijken, maar geven kerkelijken ook energie omdat de eigen identiteit en relevantie worden verbonden.

Uitgeput door activiteiten, geïnspireerd door relaties

Terecht klinkt vaak dat kerken zich niet moeten richten op activiteiten maar op duurzame relaties. Wel denk ik dat die relaties in onze tijd ook creatieve relationele ruimtes insluit, alleen het risico is dat het verwordt tot de zoveelste activiteit, die ons uitput, die te duur zijn en waar we geen vrijwilligers meer voor vinden. Realisme in de facilitaire mogelijkheden is van belang. We hoeven niet onder het juk van events, lees het juk van relevantie, gebukt te gaan. Tevens lijkt het me belangrijk om de voorbereiding en vergaderingen als een mogelijkheid voor het geloofsgesprek te beschouwen. Dat kan meer energie opleveren dan de zoveelste agenda. Het is dan deel van kerkzijn en van het relationele contact.

Verbinden en inclusiviteit

De grootste kansen die ik zie als het om evenementen gaat is het vieren en vormgeven aan de oecumene. De handen worden ineengeslagen. Er wordt als het goed gaat niet alleen energie in gestopt, maar het levert door de gedeelde focus ook emotionele energie op (Collins 2004). Energie die vervolgens weer een evenement stimuleert. Als dat niet meer gebeurt, als er geen energie vrijkomt, dan gaat een evenement vanzelf ter ziele. De verbindingen zijn niet alleen oecumenisch van aard maar ook met andere maatschappelijke partners.

In onderzoeken is aangetoond dat - events sociale netwerken versterken en een bijdrage leveren aan de versterking van het sociale kapitaal van de gemeenschappen die het event mogelijk maken (De Bres+Davis, 2001; Misener+Mason 2009). Dit zien we ook in de kerken.

Lastig is de vraag hoe de events zich verhouden tot de opdracht van inclusiviteit, die we in de kerk juist willen omarmen. Vaak moeten er voor events een toegangskaartje worden betaald, dat is bij kerkelijke events niet zo, of sterk gereduceerd. Daarmee wordt inclusiviteit beoogt. Toch is een event wel vaak een middleclass of high society gebeuren, en is de verbinding met de mensen in de marge er nauwelijks, het kan ook dat het voor mij nog niet goed zichtbaar is en er wel positieve uitzonderingen zijn. Als een event alleen in het centrum van de stad kan en niet, bijvoorbeeld, in de Bijlmer zodat mensen daar geen duur metrokaartje hoeven te komen, dan stelt dat in ieder geval kritische vragen aan het onderwerp kerk en evenementen. Dat gebeurt ook als alleen celebrities aan het woord komen.

Missioloog Mechteld Jansen (inaugurele rede 2008) formuleert de missionaire opdracht vanuit het onderwerp *crossing boundaries*, de grenzen overschrijden. Aan de ene kant gebeurt dat bij een event, aan de andere kant werpen we weer andere boundaries op met events.

God? en theologisch spreken over event

Als we als kerk nadenken over kerk en evenementen vraagt dat ook om een theologische duiding. Vanuit de events valt veel te zeggen over de kerk, bijvoorbeeld rond het genoemde thema verbinden en inclusiviteit. Maar in onze theologische keuzes gaat het niet alleen over de kerk, we spreken met theologie ook over God. Hoe God al dan niet wordt benoemd kan verschillen. Ik noem een paar elementen, soms vanuit het perspectief van de organisatie, soms vanuit de deelnemer.

In de kerkennacht is de beleving van God/het hogere niet dominant. 15% kruist aan dat God/het hogere de activiteit speciaal maakt (meerdere opties zijn mogelijk). Dit geldt echter maar voor 4.1% van de niet kerkgangers. Facetten van verbondenheid onderling en beleving van de ruimte leiden niet noodzakelijk tot een verticale dimensie.

Bij de preek van de leek ligt een hele fluïde lijn tussen kerk en cultuur en is de insteek van de organisatie dat de kerk van de cultuur kan leren over geloven en God. Morele/culturele thema's staan meer op de voorgrond dan theologische thema's waarin het expliciet over God gaat, zo blijkt uit een analyse van Rein Brouwer (Wordt in 2015 gepubliceerd in *Ecclesial Practices*).

Bij de Passion staat het evangelie van Jezus Christus centraal en proberen de makers het zo letterlijk mogelijk te volgen. Tot nu toe heb ik nog geen vrouwelijke discipel in de Passion gezien. Daar zitten theologisch keuzes achter.¹⁰

Er zijn evenementen waarin God impliciet wordt benoemd, maar ook waarin God expliciet wordt benoemd, bijv. op de EO jongerendag.

Of een event voldoende emotionele energie vrijmaakt hangt denk ik ook samen met onze theologie in relatie tot dat specifieke event. En of de open culturele benadering die eigen zijn aan de vier evenementen voor ons zeggingskracht heeft of niet. Als het gaat om een theologische duiding van de evenementen kan de werking van de Geest in heel onze wereld worden benadrukt, dat betekent dat de lijnen van kerk en wereld fluïde zijn. Het beeld dat God deel neemt aan de schepping/cultuur en zich daarin openbaart (immanent

---

¹⁰ Op de website van Feest van de Geest staat: vanuit het Pinksterfeest, als feest van inspiratie, een verbinding met die hedendaagse kunst. Twee soorten inspiraties worden verbonden. <http://www.feestvandegeest.nl/achtergrond.php> (2015.03.18);

Op de website van de nacht van de hoop staat: Met medewerking van jonge kunstenaars, artiesten en workshopleiders creëren we ieder jaar een nieuw, divers en interactief programma, waarmee we verbinding en inspiratie willen laten ontstaan tussen mensen in de stad. In de christelijke traditie is deze paasnacht het moment dat mensen stilstaan bij hoop en wanhoop. Geloven dat het zin heeft om te hopen en dromen waar te maken. Vanuit die traditie zoeken we wat deze nacht nu in de deze tijd kan betekenen en hoe we deze willen invullen en beleven. Iedereen die hierbij aan wil sluiten is welkom. <http://www.nachtvandehoop.nl/info/> (2015.03.18)

Godsbeeld), sluit beter aan bij het theologische evalueren/duiden van verschillende evenementen dan een transcendent Godsbeeld, waarin God de Ganz Andere, het tegenover is. Je kunt zeggen dat God en immanent en transcendent is, maar het gaat even om het feit welk perspectief het meest aansluit bij het fenomeen van kerk en event. Bij events wordt vaak verbinding met de cultuur gezocht, en bij de openbaring van God in de cultuur. Mijn statement is dat om niet te eenzijdig of te oppervlakkig te worden, of ons door valse profeten te laten leiden, we de evenementalisering en de aanknopingspunten bij de cultuur wel moeten toetsen aan het Woord. Daarmee bedoel ik dat we ruimte moeten houden voor een God die in onze werkelijkheid kan inbreken en ook onze event - cultuur onder kritiek kan stelt. Bijvoorbeeld waar we te veel het succes zoeken en in beeld willen, of waar 'echt' wordt verdrongen door 'nieuw' of de 'afbeelding', of waar de verbinding met de gemarginaliseerde ontbreekt, of waar de spanning tussen God en cultuur buiten beeld blijft...

Een klein voorbeeldje uit mijn eigen praktijk. Ik heb jaren een paasnacht event voor jongeren georganiseerd. Dat moest voor jongeren vooral ook een fijne en indrukwekkende ervaring zijn. De paasnacht een soort liturgische dodenwake. De kritische vraag die bleef prikkelen is in hoeverre dat een event benadering verdraagt (kun je bijv. hierbij even langswaaien en past de urgentie van 'in beeld komen'?) Ik zeg niet dat het niet kan, maar een ongemakkelijkheid erbij is er ook.

In mijn reflecteren op het onderwerp kerk en evenement wil ik niet aan die theologische prikkels en zoektochten voorbij gaan. Missionair-theologisch evalueren heeft te maken met onze kijk op de cultuur, met ons spreken over God, met onze beeld van de kerk. Het heeft ook te maken met of de kerk vooral ontmoetingsruimtes moet creëren, waar ontmoetingen met de christelijke traditie mogelijk zijn, of dat ze zich primair moet richten op het inleiden van mensen in het geheim van het evangelie (Stams 2008, ontmoeting versus inculturatie, 430). We voelen al dat het één het ander niet uitsluit, maar de evenementen sorteren wel ergens op voor en daar is ook een tegengeluid bij denkbaar.

Uitleiding

Tot slot. Vanuit het culturele fenomeen van events, kwamen we tot het bespreken van kansen en spanningsvelden, waarbij de events ook onderwerp van enkele missionair-theologische pennenstreken werd. Events in relatie tot de kerk stellen ons dus voor veel theologische keuzes. Als het gaat om de waarde van een event is het ook goed om hierover vanmiddag het gesprek aan te gaan. Het blijft een uitdaging om de corebusiness van de kerk, de vierende gemeenschap, te verbinden met een vrijplaats om langs te komen waaien. De gemeenschap van gelovigen en de schare blijven elkaar bevragen als het om een doordenken van events gaat, en dat is maar goed ook, anders wordt zelfs een event nog saai.